

OPONENTSKÝ POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Mgr. Jany Juhásovej, PhD.

Litanicko-repetitívna forma v slovenskej poézii od druhej polovice 20. storočia

Habilitačná práca je vyvážene rozčlenená do dvoch hlavných celkov, v prvej časti nám autorka približuje podstatné teoretické a kontextové aspekty litánií a litanickej formy. V druhej detailne skúma premeny a podoby litanickej žánrovej formy od polovice minulého storočia až po súčasnosť. V celej práci dominuje genologicko-historický prístup, autorka teda sleduje konštanty a premenlivé vlastnosti skúmaného žánru, zaznamenáva jeho dlhý a komplikovaný príbeh.

Podstatné je, ako to autorka robí. V najvšeobecnejšom, literárnu vedu už prekračujúcom ponímaní (napr. T. Luckmann) možno existenciu akéhokoľvek, teda nielen umeleckého komunikačného žánru vyložiť najmä tak, že si všimáme jeho spoločenskú funkciu pri tradovaní a sprostredkovaní určitých spoločensky relevantných okruhov poznania (práve tejto spoločenskej, v užšom zmysle najmä náboženskej funkcii, súvisiacej s dôležitým presahom žánru do náboženskej sféry, autorka venuje zvlášť výraznú pozornosť). Prekračuje tým pomerne častý (no nie vždy plodný) dielocentrický spôsob výberovej poetologickej analýzy jednotlivých prototypových exemplárov žánru, spájaný často aj s ich dekontextualizáciou, teda s ich vyviazaním zo zložitých súvislostí, od ktorých sa odvíja ich pridlhá a komplikovaná história, význam či funkcia. Tým, že príbeh litanického žánru začína veľmi pozorne a fundovane sledovať a zaznamenávať už v starovekých náboženských súvislostiach (teda napr. i v tradičných doménach religionistiky či biblistiky, v ktorých sa evidentne tiež cíti „doma“), opierajúc sa o relevantné, najmä poľské genologické práce, otvára si možnosť hĺbkového vhl'adu i do jeho novších, už čisto literárnych, často aj veľmi radikálne transformovaných podôb. Tú potom využíva v dôkladných textových i kontextových analýzach skutočne príkladne. Vie sa pohybovať v žánrovej krajine, ktorú asi najpresnejšie charakterizujú najmä („wittgensteinovské“) „rodinné podobnosti“ a dosť rozplývavé „okraje“. Predstavuje nám príkladne otvorený systém (často hybridných žánrov), v ktorom sa jednotlivé texty žánrovo prekrývajú, koexistujú v „rodinných hádkach“, dotýkajú sa, krížia, mutujú, čiastočne sa zhodujú. Vie sa v tomto priestore, teda v priestore „medzi žánrom a tendenciou“ pohybovať

naozaj produktívne, vie postrehnúť a presvedčivo vyložiť i početné prekvapivé, pri povrchnom čítaní takmer neviditeľné podobnosti medzi katolíckou modernou, socialistickou poéziou či poéziou beatnikov. Aj keď sleduje a vykladá veľmi radikálne funkčné transformácie žánru (skôr jeho exaptácie ako adaptácie, ak si máme pomôcť termínmi z biológie, prostredníctvom ktorých vznikajú i skutočne neprototypové litanické texty), vie autorka, vďaka dobre zvoleným a hlboko pochopeným teoretickým východiskám, presvedčivo odhaliť ich spoločný „genetický kód“, a to aj v prípadoch, keď litanicko-repetitívny žáner robí dosť divoké „kotrmelce“, týkajúce sa najmä jeho spoločenskej funkcie. Vo viacerých ohľadoch prístup autorky prekračuje obvyklé limity „blízkeho“ či „dôkladného“ čítania vybraných (vysoko oceňovaných) básnických textov, teda ich „majstrovskej poetologickej analýzy“ štrukturalistického razenia, bliži sa dosť výrazne ku viac kontextovo ako textovo orientovaným novohistorickým konceptom presúvajúcim cielene pozornosť smerom od poetiky ku kultúre (napr. Bolton (ed.) a i., 2007, tu by mohla byť, nazdávam sa, zatiaľ nevyužitá možnosť¹ hľadať i ďalšie podnetné teoretické či interpretačné opory pre ďalší výskum, inak v mnohom symetrické i s aktuálnym autorkiným smerovaním). U autorky je zrejماً výborná orientácia v náboženskej doméne, pri takto vystavanej téme sa javí mimoriadne užitočnou. Zvláštny cit pre extrémne dynamickú povahu žánra, najmä pre jeho neustále presahy (preklopenia) do sféry duchovného, neuchopiteľného už čisto literárnovednými prostriedkami, s tým nepochybne súvisí, predstavuje veľmi cennú črtu habilitačnej práce.

Z odhalených spoločných „génov“ všetkých interpretovaných litánií ma zaujal najmä princíp polynómie, teda špecifického množenia zástupných mien krúžiacich okolo podstaty, ktorá však zostáva „ponorená v tajomstve“ (s. 21, autorka ho presvedčivo dokladuje množstvom textových nálezov i v slovenskej poézii, nebolo by možno chybou hierarchicky ho – v rámci trojice podstatných „génov“ – i viac vyzdvihnúť). Výrazne podobný jav (no už v širších semiotických a kulturologických dimenziách) veľmi dôkladne (s použitím aj iného metodologického inštrumentária) analyzoval slovenský byzantológ A. Avenarius v súvislosti so stredovekým sporom ikonoklazmu a ikonodúlie, dal ho napr. do vzťahu i s povahou európskej reformácie či s modernou „saussurovskou“ jazykovedou, tento koncept napr. využil

---

¹ Z ďalších možností interdisciplinárneho rozširovania teoretickej bázy v prípadnom budúcom výskume upozorňujem autorku i na zistenia týkajúce sa mimoriadneho významu ľudskej sociálnej inteligencie, konkrétnejšie principiálne „sociálno-transakčnej“ či „sociomagickej“ povahy ľudskej kognície (N. Humprey). Tá sa prejavuje vcelku podobne „v hlásení o ukončení nástupu do súpravy metra vyrieknutom pracovníkom dopravného podniku pred prázdnyim nástupišťom i v motlitbe“ (Auer, 2014, s.103). Aj tieto príklady, popri šamanských rozhovoroch s mŕtvymi či detskej tendencii vyčarovať sociálnu transakciu i pri hrách s mŕtvou materiálou, môžu zo zaujímavého uhla osvetliť autorkou presvedčivo dokladovanú mimoriadnu vitalitu modlitbového žánra vo svetovej i slovenskej poézii. Iné cenné teoretické impulzy by jej azda mohol priniesť i „lakoffovský“ kognitivistický pohľad na akúkoľvek kategorizáciu (teda i tú žánrovú).

i pri poézii 20. storočia, keď analyzoval esej ruského básnika Sergeja Jesenina *Kľúče Márie* (v nej sa Jesenin pokúšal nájsť „privilegované znaky“ zachytávajúce, zobrazujúce podstatu „ruskej duše“). Litanicko-repetitívnej forme, domnievam sa, otvára oveľa širší priestor práve obrazoborecky tónovaná/budovaná kultúra, pre ktorú je znak-slovo skôr len „variantným symbolom, ktorý môže v rôznych podobách a vždy z iného hľadiska, a preto vždy neúplne a nedokonale „akoby v záhade“ tlmočiť charakter originálu“ (Avenarius, 1998, s. 96). To by mohlo spoluvysvetľovať zaujímavú, masívnu a nápadnú revitalizáciu (exaptáciu) starého žánru v našej novej i najnovšej avantgardnej i neoavantgardnej silno „obrazoboreckej“ poézii, jej presvedčivé odhalenie a zaujímavé ozrejenie považujem za centrálny autorkin objav. Na báze niektorých Avenariových postrehov by azda bolo možné ešte i ďalej a nuansovanejšie (už, pravdaže, v budúcom výskume) precizovať i autorkino centrálné zistenie o nutnom a (niektorými básnikmi) bolestivo pociťovanom zlyhávaní básnického jazyka pred tajomstvom, „ktoré nám napriek intenzívnemu kognitívnemu nasadeniu uniká“ (s. 138).

Autorkin prístup a celý kvalitne premyslený koncept umožňuje prienik a vhl'ad do pozoruhodného množstva veľmi rôznorodých básnických výtvorov, skúmaný korpus textov je skutočne robustný, siaha od starovekých a stredovekých výtvorov až po najnovšie výboje súčasnej slovenskej poézie. Autorke sa darí držať vysokú úroveň výkladu, oceňujem i plynulý, jasný jazyk práce. Podarilo sa jej to, čo avizuje v kapitolke o literárnovednej reflexii litanickej formy v stredoeurópskom priestore, teda vytvoriť solídnu vedeckú monografiu o najmä slovenských básnických litániách. To vôbec nie je málo (a to ani na „stredoeurópske pomery“), úroveň práce ma skutočne teší, z môjho pohľadu práca nevyžaduje žiadne podstatnejšie revízie alebo doplnenia. Ponúka fundovaný a chápaný „zhustený opis“ (v zmysle C. Geertza) dôležitého stále živého žánru, jeho dôležitosť i v najnovšej poézii som si plnšie uvedomil až pri čítaní práce. K takto otvorenej téme sa možno opakovane vracáť, spresňovať, dopĺňať, hľadať a otvárať i nové perspektívy výskumu. Odhadujem, že ide (a naďalej pôjde) o šťastne zvolenú „životnú tému“ veľmi fundovanej, pre tému stvorenej autorky, autorka má práve v jej širšom rámci potenciál generovať i ďalšie, nové a objavné literárnovedné zistenia. Ide teda z môjho pohľadu o zrelú a kvalitnú habilitačnú prácu, jej autorka je pritom napojená na vitálne prúdy súčasnej stredoeurópskej literárnej vedy.

Habilitačná práca Mgr. Jany Juhásovej, PhD. svojou odbornou i jazykovou úrovňou spĺňa všetky náročné obsahové i formálne požiadavky kladené na tento typ prác. Habilitantka má i v širšom pohľade na jej ďalšie publikované práce a dlhoročné univerzitné učiteľské pôsobenie výrazný a jedinečný osobnostný potenciál na to, aby mohla prispieť k posilneniu teoreticko-metodologického základu výskumu literárnych

disciplín a ich vysokoškolskej výučby, teda k rozvoju literárnovedného výskumu na Slovensku.

Odporúčam preto, aby po úspešnej obhajobe predloženej práce bol jej autorke udelený titul docentka v odbore literárna veda.

Otázky a impulzy do diskusie:

Považujete litanicko-repetitvny žáner za kultúrnu univerzáliu alebo za zvláštny jav užšie spojený najmä s kresťanskou kultúrou? Aké riešenia tejto otázky prevažujú v stredoeurópskom priestore a ako sú argumentované?

V Banskej Bystrici 10. 3. 2020

prof. PaedDr. Martin Golema, PhD.